



PARTICULARITĂȚILE TEORIILOR FUNDAMENTALE ALE DELINCVENȚEI JUVENILE

Irina BODAREVA-SOLOMON,
doctorandă a Universității de Studii Europene din Moldova

REZUMAT

Lucrarea științifică prezintă o analiză cuprinzătoare a cauzelor treptate care generează fenomenul delincvenței juvenile sub aspect teoretic și practic. Prin urmare, la elaborarea acestei lucrări ne-am propus să analizăm într-o formă restrânsă etiologia teoriilor fenomenului de delincvență juvenilă din perspectiva unor ipoteze și paradigme de tip psiho-sociologic, socio-profesional, medico-psihiatric, juridico-social etc. Totodată, studiul științific al teoriilor delincvenței juvenile este important nu numai datorită măsurilor terapeutice imediate, ci și ca instrument prin care poate fi controlată manifestarea progresivă a criminalității la minori.

Cuvinte-cheie: minor, delincvență, teorie, familie, adolescent.

THE PARTICULARITIES OF THE FUNDAMENTAL THEORIES OF JUVENILE DELICENCE

Irina BODAREVA-SOLOMON
PhD student of The European Studies University of Moldova

SUMMARY

The scientific paper presents a comprehensive analysis of the gradual causes that generate the phenomenon of juvenile delinquency under theoretical and practical aspect. Therefore, in the elaboration of this paper we intend to analyze in a limited form the etiology of the phenomena of juvenile delinquency in terms of psycho-sociological, socio-professional, psycho-psychiatric, juridico-social hypotheses and paradigms. At the same time, the scientific study of juvenile delinquency theories is important not only because of the immediate therapeutic measures, but also as an instrument by which the progressive manifestation of juvenile delinquency can be controlled.

Keywords: minor, delinquency, theory, family, adolescent.

Introducere. Actualmente, delincvența juvenilă continuă să fie abordată sub aspect variat în diverse societăți, fiind în acest sens elaborate o multitudine de teorii explicative, paradigme, studii, teze, care, fiind cumulate, urmăresc pe final identificarea și evaluarea substanțială a cauzelor și mecanismelor ce stau la baza comiterii de fapte cu caracter penal în rândul delincvenților.

Prin urmare, complexitatea procesului de identificare a cauzelor este unul minuțios, care în mod normal presupune o analiză atentă a traseului social al minorului înainte și în timpul comiterii faptei, a performanțelor sale intelectuale precum și a discernământului și a gradului de maturizare socială, etc.

Sub aspect analitic, multitudi-

nea de fapte ale delincvenților fiind analizate empiric și separat, ne pun la dispoziție informații limitate, uneori contradictorii, teoria fiind cea care le înglobează într-un întreg coerent, construind o imagine cuprinzătoare.

În altă ordine de idei, analizând gama largă a faptelor delicvenților juvenili, se ridică o problemă complexă privind studierea particulară a faptelor delincvenților juvenili, în cazul cărora o singură teorie nu poate acoperi complexitatea domeniului studiat.

În același timp, teoriile delicvenței juvenile oferă într-un mod detaliat explicații specifice unui anumit nivel de abordare, fără a epuiza posibilitățile explicative. Astfel, este necesară considerarea teoriilor drept ipoteze plauzibile și alternative de explorare a fenome-

nului, aflate într-o posibilă completare sau complementaritate.

În asemenea concurs de împerejurări descris sub aspect teoretic, delincvența juvenilă reprezintă o cauzalitate și o condiționare multiplă, în urma căreia se impune o analiză complementară a tuturor factorilor de natură individuală, ce țin strict de personalitatea delincventului juvenil, care este în strânsă relație cu cei legați de mediul socializant al familiei, școlii, grupului de egali și a factorilor ce țin de societate în ansamblul ei.

Scopul cercetării. Analiza teoriilor de diversă orientare privind fenomenul delincvenței juvenile în vederea identificării strategiilor de schimbare comportamentală, atât prin dezvoltarea abilităților de relaționare și comunicare, cât și prin valorizarea resurselor personale.



Rezultate și discuții. Cu desăvârșire, fenomenul delincvenței juvenile are o cauzalitate și o condiționare multiplă, care impune analiza complementară a factorilor de natură individuală, ce țin de personalitate, în strânsă relație cu cei legați de mediul socializant al familiei, școlii, grupului de egali și a factorilor ce țin de societate în ansamblul ei.

În mod aprioric, elaborarea modelelor etiologice și predictive necesită analiza trinivelară: la nivel macrosocial, microsocioal și individual.

Astfel, fenomenul delincvenței abordat sub aspect generalizat, poate fi definit ca un comportament de încălcare a unor norme de conduită din partea celor care, din cauza nivelului de dezvoltare, nu sunt încă văzuți ca fiind pe deplin responsabili pentru acțiunile lor. Astfel, domeniul comportamental este acoperit la etapa actuală de sintagma „delincvență juvenilă” care este extrem de divers. [2, p. 133]

Nu putem să ometem nivelul statutului psihosocial al copiilor și adolescenților, judecarea și etichetarea lor ca delincvenți este deseori puternic influențată de considerațiile asupra bunăstării și tratamentului lor educativ. Această situație face mai dificilă stabilirea limitelor delincvenței juvenile în termeni de legi pentru minori și introduce noțiunea de „nevoi ale copilului”, ca termen de referință pentru asistarea și orientarea sa către un viitor nondelincvent. [8, p. 170]

Însă, pentru o cunoaștere complexă a diverselor cauze care generează fenomenul delincvenței în rândul minorilor și tinerilor, este necesară o analiză interactivă

a tuturor teoriilor, pentru a reține explicațiile pertinente și factorii specifici unui anumit areal teritorial și social, dar și o abordare pluridisciplinară a domeniului luat în discuție, în scopul elaborării unor modele etiologice și predictive, capabile să surprindă cât mai complex varietatea și complexitatea diferiților factori delictogeni.

Existența a numeroase teorii privind delincvența, în general, și delincvența juvenilă, în special, subliniază complexitatea fenomenului și necesitatea unei abordări integrative. Toate teoriile prezentate încearcă să identifice cauzele delincvenței juvenile, precum și factorii predictivi, declanșatori sau de menținere ai acesteia. Fiecare teorie are o contribuție explicativă mai mult sau mai puțin importantă. O intervenție eficientă poate fi realizată doar dacă se iau în considerare, complementar, mai multe teorii explicative. Datorită naturii cunoașterii științifice, orice teorie, pentru a putea fi demonstrată prin date empirice, presupune o simplificare a fenomenului. [5, p. 145]

În opinia lui A. Ogien, interpretările particulare ale devianței și ale teoriilor delincvenței, pot fi grupate în două mari clase, teorii cauzale și teorii comprehensive.

Teoriile cauzale iau act de existența criminalității și încearcă să explice etiologia, pentru a contribui la eradicarea ei, în timp ce teoriile comprehensive încearcă să descifreze motivațiile conduitei deviante, plecând chiar de la noțiunea de infracțiune și precizând locul pe care îl deține reacția socială în definirea actului delincvent.

Prin urmare, „teoriile cauzale” încearcă să identifice factorii care generează acte de tip delincvent, printr-o utilizare „lejeră” a

conceptului de cauză, prin care se înțelege uneori factorul predispozant, condiție favorizantă, alteori motiv sau mobil al acțiunii.

Unii autori ca Grecu, F., Rădulescu S., clasifică teoriile delincvenței juvenile în trei mari categorii: [1, p. 113]

a) teorii care susțin că delincvența juvenilă este o condiție moștenită, datorându-se unor factori cu caracter genetic-ereditar;

b) teorii care apreciază că delincvența este o conduită dobândită socio-cultural;

c) teorii mixte, care îmbină cele două explicații. Prima categorie ar aparține genului de explicație biologică, a doua ar aparține atât genului de explicație psihologică, cât și biologică.

Ca urmare, teoriile în ansamblul lor, sunt teorii probabiliste ce indică numai o tendință a fenomenului, dar nu o certitudine. Nici una dintre ele nu oferă un răspuns complet problemei cauzalității actului infracțional, care continuă să fie susceptibil de noi interpretări și semnificații.

Firește, nu poate exista o teorie unanim acceptată privind fenomenul delincvenței juvenile care să ofere soluții exhaustive. Aceasta din considerentul că omul, ca ființă bio-psiho-socio-culturală, este rezultatul unei sinteze originale și irepetabile între potențialitățile dobândite și achizițiile din mediul sociocultural.

După cum se menționează în literatură, probabil cea mai potrivită atitudine în raport cu teoriile privind delincvența juvenilă este cea în conformitate cu care teoriile științifice sunt paradigme asemenea jocurilor puzzle, care construiesc din figuri specifice o anumită imagine a realității; alte



jocuri operează cu alte figuri, pentru a reda o imagine particulară a aceleiași lumi. [7, p. 120]

Totuși, întregul arsenal de teorii criminologice, elaborat de rațiunea umană pe parcursul istoriei, stă la temelia soluțiilor pe care trebuie să le găsim pentru a ține sub control acest fenomen, care se numește delincvența juvenilă.

În ansamblu, fenomenul delincvenței juvenile este influențat de procese ce au loc la nivel macrosocial, cum ar fi urbanizarea intensivă, migrația, sărăcia, inegalitățile nejustificate legal și moral, sfidarea și ignorarea problemelor reale, corupția și disprețul guvernanților și de mulți alți factori. La nivel individual, aceste fenomene își găsesc reflectare în fiecare om.

Teoria rezistenței la frustrare.

Este o teorie absolut particulară, care încearcă concilierea punctului de vedere psihologic cu cel sociologic, este așa-numita teorie a „rezistenței” la frustrare („containment theory”), elaborate de W. C. Reckless care, pornind de la critica conceptului de „cauză” a delincvenței, propune elaborarea unui vast sistem de ipoteze practice explicative capabil să suplinească deficiențele teoriei „cauzale”. [10, p. 87]

Teoria rezistenței la frustrare.

O teorie particulară, care încearcă concilierea punctului de vedere psihologic cu cel sociologic, este așa-numita teorie a „rezistenței” la frustrare („containment theory”), elaborate de W. C. Reckless care, pornind de la critica conceptului de „cauză” a delincvenței, propune elaborarea unui sistem de ipoteze explicative capabile să suplinească deficiențele teoriei „cauzale”. [11, p. 69]

Reprezentând o teorie de rang

mediu, care încearcă să ofere chiar mijloacele operaționale pentru prevenirea delincvenței la vârste vulnerabile, „containment theory” încearcă să demonstreze că mecanismele psihologice ale frustrării și agresivității, implicate în delincvența tinerilor, nu au o relație cauzală uniliniară, ci mediată de o serie de variabile intermediare.

Fără a neglija importanța mecanismelor frustrării și agresivității în declanșarea și persistența unor manifestări comportamentale deviante, nu trebuie de uitat că o mare parte a delictelor comise de tineri se datorează perturbării relațiilor interpersonale (mai ales afective) dintre adolescent și mediul său social, mai exact, neconcordanței dintre particularitățile individuale și de vârstă ale acestuia și caractererele unui mediu social inadecvat sau nepregătit să le facă față.

Teoria asocierilor diferențiale reprezintă o particularizare a teoriei învățării sociale asupra fenomenului de delincvență. Constituie o abordare istorică sau genetică asupra comportamentului deviant, privit ca rezultat al elementelor care intră în joc în momentul comiterii faptei (circumstanțe cu caracter socio-economic și cultural), dar și al elementelor care au influențat anterior viața delincventului. Meritul acestei perspective asupra etiologiei delincvenței ca fenomen social constă în faptul că atrage atenția asupra importanței procesului de socializare, asupra caracteristicilor mediului socializant, acestea putând avea încorporate anumite mecanisme de transmitere a unor comportamente negative, comportamente care periclitează stabilitatea socială. [9, p. 27]

Teoria dezorganizării socia-

le. Conform acestei teorii, cauzele delincvenței minorilor și tinerilor se găsesc în interiorul comunității urbane, care este caracterizată de eterogenitate culturală și socială, de aglomerare și diversitate socială. Multitudinea centrelor economice și a societăților comerciale atrage tinerii și îi ispitește către infracțiuni și delikte penale. Astfel, factorul determinant în mecanismul cauzal al delincvenței juvenile îl reprezintă scăderea funcțiilor de socializare și controlul exercitat de comunitate și vecinătate, destabilizarea ordinii sociale și a coeziunii grupului datorită eterogenității populației și varietății normelor de conduită, ca și multiplicarea fenomenelor culturale în cadrul orașului.

Teoria anomiei sociale. Teoria anomiei sociale consideră că devianta apare ca un rezultat direct al stării de anomie socială. Legătura dintre cele două perspective constă în faptul că situațiile de dezorganizare socială, de instabilitate economică și chiar conflictele militare favorizează abaterea de la norme, starea anomică fiind consecința directă a acestor contexte. Trebuie menționat că, în aceste situații, anomia nu desemnează situații în care normele sociale lipsesc, ci ele există, dar sunt confuze și au funcționalitatea temporar suspendată, constituind un cadru prielnic pentru apariția comportamentelor deviante, în general, și delincvențe, în particular. [6, p. 15]

Teoria „conflictelor codurilor culturale”. Aducând problematica delincvenței pe terenul „conflictului cultural”, T. Sellin construiește o teorie conform căreia delictul și crima sunt privite ca o consecință a „transmisiilor” și a „conflictelor culturale” existente între diferite



categorii și grupuri ale societății. Ceea ce diferențiază această teorie de alte teorii ce utilizează conceptul de „conflict social” este faptul că T. Sellin dă o expresie mai largă acestui concept, atât în sensul de conflicte ce pot apărea între „codurile culturale” ale diferitor grupuri, cât și în accepțiunea de conflicte ivite între „normele de comportament și conduită” ale diferitor grupuri din cadrul unei societăți.[11, p. 183]

Deși aceste conflicte culturale devin generatoare de delicvență numai în cazul în care sunt conștientizate de către indivizi, Sellin nu explică mecanismele psihosociologice prin care diferite contradicții apărute între „codurile culturale” sau între „normele de conduită” pot determina apariția unor comportamente infracționale la diverși indivizi sau grupuri sociale, aparținând fie aceleiași culturi, fie unor arii sau culturi diferite.

Teoria subculturilor delincvente. O tentativă mai consistentă de interpretare sociologică a delicvenței și criminalității, plecând de la valorile și normele existente într-o anumită cultură, aparține lui A. K. Cohen 68, care identifică anumite categorii și grupuri neprivilegiate sau frustrate, denumite sugestiv „subculturi delictuale” ale căror norme și valori sunt în contradicție cu cele ale restului societății. Datorită dezvoltării lor economice mai reduse și a existenței unor bariere și interdicții sociale, aceste grupuri au o situație periferică și marginală în societate, ceea ce determină o stare de spirit specifică acestor grupuri, în care predomină sentimentele de izolare, frustrare și insatisfacție socială și individuală;

de aici, respingerea și contestarea parțială sau totală, de către aceste grupuri, a normelor și a valorilor societății globale și „constituirea” unor „modele” și „norme” proprii de comportament și conduită.[10, p. 130]

„Subculturile delicvente”, arată Cohen, s-au născut ca o reacție de protest față de normele și valorile societății și din dorința anihilării frustrărilor de status marginal și a anxietăților. Întrucât indivizii ce fac parte din asemenea „subculturi” au convingerea ca le sunt blocate sau obstrucționate căile și mijloacele legale de acces spre bunurile și valorile sociale, recurg de cele mai multe ori, la mijloace indezirabile și ilicite, devenind astfel surse potențiale de devianță și infracționalitate.

Teoria etichetării sociale. Teoreticienii⁷⁰ „etichetării sociale” concep delicvența ca tip special de „reacție socială” de apărare din partea societății sau a anumitor grupuri, natura și intensitatea acestei reacții depinzând de o serie de factori, cum ar fi puterea, clasa privilegiată, bogăția etc. De multe ori, cei care dețin puterea sau bogăția, făcând parte din categoriile privilegiate social, au tendința de a „eticheta” ca deviante actele nonconformiste ale unor indivizi proveniți din clasele de jos sau mijlocii ale societății, care, la rândul lor, fie că acceptă eticheta, comportându-se în conformitate cu ea, fie că o resping, adoptă noi conduite. [8, p. 147]

Din procesele de interacțiune și reacțiune dintre grupul care elaborează și aplică norma și grupul sau indivizii care suportă norma și eticheta, se poate stabili și evalua intensitatea și caracterul delicvenței și al devianței. De aceea, definirea

unui comportament ca deviant depinde numai în parte de ceea ce savârșesc cu adevărat indivizii care încalcă normele, fiind, de fapt, consecința a ceea ce gândesc alții despre acest comportament.

Teoria controlului social. Controlul social are, în orice societate, importante implicații etice, juridice și culturale, întrucât se exercită prin intermediul unor forme, mecanisme și instituții variate, care pot corecta, în mare parte, deficiențele și lipsurile socializării și integrării sociale. În acest sens, uneori lipsa sau scăderea controlului social, asociată cu deficitul de socializare și cu nerealizarea integrării, poate determina apariția unor forme de inadaptare, deviantă și marginalitate la anumiți indivizi sau grupuri sociale.[6, p. 123]

Teoria oportunității diferențiale. Teoria oportunității diferențiale face parte din categoria explicațiilor structurale asupra delicvenței. Conceptul de bază cu care operează explicațiile structurale este inegalitatea fundamentală în ceea ce privește oportunitățile în a atinge scopurile dictate de societate. Teoria oportunităților diferențiale a fost formulată de către Cloward și Ohlin (1960). Autorii acestei teorii susțin faptul că indivizii, aparținând claselor de jos și grupurilor subculturale, doresc să folosească mijloace legale pentru atingerea scopurilor și obținerea succesului în plan social, însă se lovesc de o multitudine de bariere, cum ar fi: diferențele culturale și de limbaj, adversități economice, o limită a disponibilității resurselor. În concluzie, mijloacele legale sunt blocate, oamenii fiind forțați să recurgă la mijloace ilegale, ajungându-se astfel la comiterea de infracțiuni.[5, p. 115]



Teoria învățării sociale. Albert Bandura a elaborat una din cele mai reprezentative teorii ale învățării sociale (1977). Teoria sa se concentrează, în principal, asupra achiziționării comportamentului agresiv. În viziunea lui A. Banduro, în dezvoltarea diferitelor forme de comportament, inclusiv cel agresiv, intervin o serie de mecanisme, precum imitația și modelarea. Evidențiind tipurile de mecanisme achizitive ce intervin în procesul învățării sociale, autorul pleacă de la premisa ca indivizii nu se nasc cu repertorii performante ale comportamentului agresiv, ci le învață ulterior. Cele mai multe activități agresive necesită deprinderi care solicită o învățare extensivă.

Autoconceptualizarea. Ideea lui L. Yablonski⁸² despre autoconceptualizare este inclusă în categoria teoriilor psiho-sociale. După patru decenii de cercetare și observație, Yablonski a ajuns la concluzia că factorul cauzal al crimei și delicvenței este legat de autoconceptualizarea infractorului. Acest factor are mai multe rădăcini și mai multe implicații. Copiii maltratați fizic, psihic și sexual, în mod frecvent, de către părinți își dezvoltă o scăzută autoestimare și sunt mai predispuși să comită acte delicvente ca adolescenți și să devină criminali ca adulți. Ei se simt fără valoare și au mult mai puțină grijă și preocupare față de ceea ce se întâmplă cu ei. Aceste forțe psiho-sociale împing pe tineri către un comportament autodestructiv, cum ar fi consumul de droguri sau crimă violentă. Ei dezvoltă tendințe suicidare, care îi determină, cu o mare probabilitate, să comită acte delicvente distructive și lipsite de sens, care sunt la fel

de periculoase atât pentru ei înșiși, cât și pentru victime.[4, p. 165]

În concluzie: Încercând să se ofere o explicație cât mai nuanțată și corectă a fenomenului de delicvență juvenilă, diversele perspective și orientări teoretice analizate nu reușesc, totuși, să surprindă totalitatea contextului determinativ al manifestărilor delicvente savârșite de adolescenți și tineri. Ele au însă meritul de a fi semnalate aspectele și factorii cei mai puternici implicați în etiologia fenomenului de delicvență juvenilă, ca și principalele disfuncții și curențe ale unor instituții cu rol de socializare și control social, indicând, uneori, modalitățile și mijloacele de intervenție și prevenire a actelor antisociale comise de tineri.

Referințe bibliografice

1. Batog M., Modalități de intervenție psihologică în cazul tulburării post traumatice de stres la copii și adolescenți, Institutul de Științe ale Educației, Chișinău, 2015, p. 50.
2. Ceban C., Botnarenco I., Cadrul juridic al cooperării internaționale privind protecția persoanelor cu dizabilități, Simpozionul internațional „Universul Științelor”, Ediția a VII-a, Iași, 2016, p.79.
3. Marica A., Introducere în problematica delicvenței juvenile, Constanța, 2017, p.42.
4. Trocin O., Popa V., Ghidul consilierului de probațiune specializat în lucrul cu minorii, Chișinău, 2010, p.13.
5. Dolea I., Zaharia V., Dejudiciarizarea cauzelor penale cu implicarea copiilor în conflict cu legea, Chișinău, 2012.
6. Coca-Cozma M. ș.a. Justiția pentru minori. - București: Universul Juridic, 2003.

7. MELNIC, V. Drepturile minorului aflat în conflict cu legea la nivel European. În: Studii juridice universitare, 2009, nr.3-4.

8. Maria M., Delincvența Juvenilă, Chișinău, 2008.

9. Rezoluția Parlamentului European din 21 Iunie 2007 privind delicvența juvenilă: Rolul femeilor, al familiei și al societății (2007/2011(INI))

10. STRULEA, M. Delincvența juvenilă: Suport de curs. Chișinău: CEP USM, 2008.

11. Christopher A., Miyuki F., Juvenile Delinquency: Pathways and Prevention, 2018.